

ՏՕԼՕՐԻՍ ԶՕՀՐԱՊ

Ինք ճիշտ այսպես կ'ուզեր որ պատահեր: «Անցմիլ ամձայմ, ամհանդէս»: Գիտեր թէ մարդիկ իրմով կը հետաքրքրուէին երկու պատճառով: Մէկը՝ իր ունեցած դրամքն համար: Միւսը՝ որովհետեւ ինք Գրիգոր Զօհրապիմ աղջիկն էր:

Եւ ինք չէր կրնար մոռնալ իր տունը, ըմտամեկամ յարկը ուր մեծցած էր, ուր կարելոր ամձերու երթելէկը շատ էր իր փաստաբամ հօրը ստամձմած պաշտօններում եւ ցոյց տուած հետաքրքրութեամբ պատճառաւ: Չէր մոռնար իր չարահնիւթիւմները տունին մէջ, միմչեւ իսկ Վամեցի «Վարպետը», խոհարարը:

Միմչ գրականութեամբ հետաքրքրուողները Գրիգոր Զօհրապի մէջ կը մատնանշեն փաստաբանը, գրողը, վիպագիրը, ատենախօսը, բանաստեղծը, Տօլօրիս Զօհրապիմ համար ամ գորովոտ հայրն էր, մարդն էր, որ իր զաւակներում պարտազանցութեամբ համդէպ թէւ խիստ, բայց գիշերները ամոնց մակտիմ համբոյր մը կը դնէր միմչ ամոնք ի բուն էին:

Չէր մոռնար ցաւը ըմտամիքին որ սկսաւ տարագրութեամբը Գրիգոր Զօհրապիմ դէպի Տիգրամակերտ եւ Գոմիա, որու ըմթացքին փոխամակուած բացիկներէմ, մամակներէմ, գիտենք թէ մայր ու աղջիկ դիմումներ կը կատարէին բարձրաստիճան «Թուրք բարեկամներում» որոնցմէ ոմամը կեանքը ազատած էր Գրիգոր Զօհրապ, միմչեւ իսկ իր տան մէջ զանոնք պահելով: Բայց ամօգուտ: Ու եղեռնէմ վերջ՝ ցաւը ըմտամիքի ամդամներում, որոնք դեսպանական մասնաւոր կարգադրութեամբ սահմանէմ կ'ամցնին դէպի Եւրոպա, ուր «գեղատեսիլ հայ մայրը» իր երկու տղայ եւ երկու աղջիկ զաւակներում ցաւը կը կրէ, միմչեւ իր հիւծիլը եւ հատմիլը, ըմտամիքի ամդամները իրարու կապուած պահելով:

Եւ կեանքի մէկ դարձումներին եւ պարագամերու բերումով, Տօլօրիս Զօհրապ կ'ամուսնանայ, եւ միջոցները կ'ունենայ հոգատարը դառնալու իր հարգատներում, եւ ապա ուրիշներում:

Երբ գիմքը ճանձնալու պատեհութիւնը ունեցանք, վերջին տարիներում, ամ արդէմ հանդարտաքայլ եւ տարեց հայ տիկին մըն էր, իր ժողովուրդին վերադարձած: Իր փորձառութիւններէմ երբ կը պատմէր, կը զգայիր թէ Հայու Հոգին երբեք չէր լքած գիմք: Այլ ըմդհակառակն խորունկ թաղուած էր իր մէջ, իբրեւ այն հուժտը որ իր մանկութեան օրերէմ իր հայրը եւ մայրը դրած էին իր մէջ:

Իմաստուն հայ տիկին մըն էր: Գիտեր մարդոց հետ խօսիլ եւ ամենէմ բարեկիրթ կերպով: Գիտեր մարդոց մտիկ ընել եւ զանոնք դատել: Սրամիտ էր: Գիտեր ակամջ դնել եղած թելադրութիւններում, եւ ապա ընել այն իմչ որ ինքը կը խորհէր եւ իր հոգին իրեն կը թելադրէր: Եւ ըրաւ առաւելագոյմ չափով: Թէ՛ մարդասիրական մպատակներու համար, որովհետեւ չէր կրնար ինքզինքը կտրել մարդկութենէմ, եւ թէ հայրենասիրական եւ եկեղեցասիրական մպատակներով: Անոնք որոնք ծածօք են իր մասնակցութիւններում, ամոնք գիտեն թէ իմչ հոգիով կուտար: Կու տար երկու ուղղութեամբ: Մէկը՝ մարդասիրականն էր, որպէս զի այն ցաւը որ ինքը զգացած էր իր ըմտամիքին մէջ, իր մօրը, իր եղբայրներում, իր քրոջը կեանքին բերումով, այդ ցաւը ուրիշները չունենան: Տուաւ՝ իր ազգին սիրովը, որովհետեւ իր մեծագոյմ փափաքն էր որ ամեն Հայ երիտասարդ տղայ կամ աղջիկ որ ուսանող է, ըլլայ լաւագոյմ կրթեալը: Մեր ազգը կրթուած մարդերու պէտք ունի, կ'ըսէր միշտ, եւ այդ խօսքը իրմէ կու գար ցաւով՝ իր փորձառութիւններէմ, իր համդիպումներէմ: Միւս կողմէմ, կու գար սերէմ որ եթէ մեծք այսօր չունինք պէտք եղածին չափ այդ կրթուած, կիրթ մարդերը, աշխատինք, օգնենք որ ունենանք, որովհետեւ ամոնք մեր ազգին պատիւը պիտի դառնան: Եւ այդպէս ալ ըրաւ: Թէ՛ այստեղ այս երկրին մէջ, թէ՛ Երուսաղէմին համար, թէ՛ Հայաստանի համար, թէ՛ բոլոր կարելի եւ օգտակար մպատակներու համար:

Եւ ինք ուսեալ կիրթ ամձ մըն էր: Ուսեալ էր՝ լեզուներու գիտութեամբ: Ոչ միայն Ֆրանսերէն եւ Անգլերէն, այլ մաեւ Իտալերէն, Գերմաներէն, Ռուսերէն: Ինք իր Հայերէնը չէր հաւնէր: Կը խորհէր որ ինք Հայերէն չէր գիտեր, բայց երբ կը խօսէր ամեն մէկ բառ ըմտումն եւ ճիշտ իր իմաստին մէջ միայն կը գործածէր: Իր սերը ժողովուրդներու գրականութեան մասին խորունկ էր: Գերմանական գրականութեան մէջէմ մամաւառն Հայնէ բանաստեղծը իրեն համար իտեալ մըն էր: Անոր գործերը ամբողջ գիտեր, ոտանաւորներէմ շատեր գոց գիտեր:

Այս ուրախութիւններով լեցում, մերքին հոգեկան հաճոյքով լեցում ամա՛ մըմ էր: Միւս կողմէ չէր կրնար չյիշել իր ցաւերը: Յաւերձ իր ըմտամիքէն սկսելով, իր հօրը մասին մտածելով: Եւ զսպուած զայրոյթ մը ունէր, արդար զայրոյթ մը ունէր: Ապրեցաւ Աստուծոյ տուած տարիները, երկար տարիներ, հասում տարիներ: Եւ ամո՞ք որո՞ք բարեբախտութիւնն ունեցան իրեն հետ ըլլալու, իրեն մտիկ ըմելու, ամո՞ք պիտի յիշեն հոգիով հարուստ այս հայ տիկիներ: Իմը կ'ուզէր որ, իր ամբողջ ունեցած ուրախութիւնները եւ ցաւերը իրեն պահելով համոզե՞ր, ըմէր ինչ որ կրնար ուրիշներու համար, ու ամօքիլ այս աշխարհէն՝ «ամա՞յն, ամհամոզէս»: Այսպիսի հոգիի մը պարգեւը ունիմք: Աստուծմէ պարգեւ մըմ է որ չկորսուեցաւ մեր երկու միլիոն մահացաւ իբրեւ իր ազգին զաւակը, եւ երբ կարծես հումտը հասումացաւ տարիներ յետոյ, այսպէս իմքգիմը օտար մամբաներու մէջ մետուած գտնելէ վերջ, իր իսկութեամբ վերադարձաւ: Այս բարիքն է որ մեմք ունիմք:

Մեզմէ շատերը թերեւս մտածեն իրեն միթականով տուած բարիքներուն: Բայց այդ բոլորը կարելի եղան միայն որովհետեւ ապրեցաւ այն տունին մէջ որ Գրիգոր Զօհրապիմ տունն էր: Ապրեցաւ իբրեւ զաւակը այն հօրը զոր իմքը հիացումով միայն կը յիշէր: Ապրեցաւ ցաւերուն մէջը իր ըմտամիքի ամոհամներուն, որոնցմէ երբեք իմք-գիմքը չկորցեց, եւ իր ըմտամիքը տարածեց իր ազգին: Եւ իր ազգը ըմոհունք իբրեւ իր ըմտամիքը: Եւ այսպէս իր վերջին տարիները աւելիով արժեցուց: Օրհնուած ամա՛ մըմ էր: Իր ուրախութիւնները իմքգիմքին պահող, իր ցաւը իմքգիմքին պահող, եւ սակայն զգացակից ուրիշներու: Այդ հոգին էր որ իրեն ըմել տուաւ ինչ որ Աստուծմէ իմքը ստացած էր: Եւ հիմա կը վերադառնայ իր յաւիտեական համգիստին: Իր հոգին եւ վստահ եմ որ գոհունակութեամբ անցաւ այս աշխարհէն: Անցաւ այնպէս ինչպէս իմքը կ'ուզէր: Անցաւ այնպէս ինչպէս մեր բամաստեղծը կ'ըսէ՝ «Ամա՞յն, ամհամոզէս»: Սակայն Աստուած կը տեսնէ, կը վարձատրէ: Եւ մեմք շնորհակալ ենք Աստուծոյ տօյս հոգին մեզի պարգեւած ըլլալուն:

Օրհնեալ ըլլայ իր յիշատակը: Եւ իր յիշատակը պիտի մմայ այն բոլոր բարի գործերու մամբայով որ իմքը գիտցաւ ըմտել եւ գործադրել: